

כתובות ז

עניין: ברכת אירוסין

רא"ש פ"א סי' יב

המלצה אין לרין לנכר עובר לעשייתו. מאי מצרכין. אשר קדשנו במלותיו ולונו על העריות ואסר לנו את הארוכות והמיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין [ג] ברוך מקדש ישראל וכו' [ד] ונהגו האילנה מקדש ישראל על ידי חופה וקידושין. יש מקשין על נוסח ברכה זו למה אין מצרכין אשר קדשנו במלותיו ולונו לקדש את האשה ועוד היכן מלינו ברכה כזאת שמצרכין על מה שאסר לנו הקב"ה והלא אין לנו מצרכין שאסר לנו לזכר מן המי והמיר לנו את השחוט ועוד מה ענין להזכיר עריות כזאת. ועוד מה לנו להזכיר חופה כזאת כיון שמצרכין ברכת אירוסין צנית האירוסין וצלת חופה. ונ"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המלצה * כי פריה ורביה היינו קיום המלצה משום דאין עשייתה גמר מלצה

דצדקשים אי אפשר בלא שחיטה הילכך מצרכין על כל שחיטה. וברכה זו נתקנה לתת שבת להקב"ה אשר קדשנו במלותיו והצדילנו מן העמים ולונו לקדש אשה המותרת לנו ולא אחת מן העריות. והזכירו צו איסור ארוכות והיתר נשואות בחופה וקידושין שלא יטעה אדם לומר שהצרכה של קידושין נתקנה להמירה לו לכן הזכירו חופה לומר דדוקא ברכת חופה היא המתרת הכלה * ולהכי נמי הקדימו חופה לקידושין לומר והמיר לנו את הנשואות על ידי חופה שאחר ברכת הקידושין:

רמב"ן

אלא על ידי חופה וקדושין, שנמצא כמי שמברך על קדושתן של ישראל²⁶, ודמיה לקדושה כדאיתא בגמרא, שמברכין אשר בחר בישראל²⁴ וקדשם בקדושת שבת, ולא על אסור שבת, אף זו על שבת בישראל שקדשם באסור להם ובמותר להם²⁷.

שלי"ה שער האותיות אות קו"ף

שצב. וְזֶה לְשׁוֹן הַחֵטָּא בְּשַׁעַר מַעְרַכַת שְׁמוֹת הַשָּׂוִים: הָאֲרוּסִין וְהַקְדוּשִׁין וְשִׁבַע בְּרָכוֹת שְׁאֵנוּ עוֹשִׂין בְּזוּרוּגֵינוּ, הוּא רָמַז לְזֶה. כִּי מֵאַחַר שְׁאֵמַר הַכָּתוּב (דברים יד, א) 'בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם', רְאוּי שֶׁהַפְּרִי שְׁלָנוּ יֵהָא בְּקִדְשַׁת זְווג הַדּוּמָה לְזוּוג שְׁלִמְעָלָה, אֲשֶׁר מִתְחַבְּרִים בּוֹ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים: יְחוד, בְּרָכָה, קְדוּשָׁה, וְהִסְיָמָן יב"ק (ראה בזה ח"ב דף קט"ז ע"א; ח"ג דף רט"ז ע"ב). ה'קְדוּשָׁה' מִצַּד הַחֲכָמָה,

מהרש"א

זה מקדש עמו כו' בגדר הערוה יז' א"נ שיש לפרש למסיים צה הכי ע"פ מ"ש צכמה דוכתינ יח' דמיון ישראל לגבי הקב"ה כחשה לצעלה וז"ש דהוא מקדש לו ג"כ עמו ישראל בדוגמא זו בקדושין שהיא נתינת התורה כמ"ש יט' אל תקרי מורשה אלא מאורסה וצחופה הוא יחוד שכינתו במקדש עמנו וכמו שדרשו בן ציוס חתונתו זה מתן תורה וציוס שמחת לבו זה יוס שנתחנך המשכן ודו"ק:

פחד יצחק אגרות וכתבים אגרת עו

הנה מדת הקדושה מתבדלת היא משאר המדות בענין דימוי הצורה ליוצרה. כי בעוד שדמיון זה בשאר מדות בא הוא בדרך פרט של כלל גדול מקיף; הנה במדת הקדושה, בא הוא דמיון זה, במיוחד ובמסויים למדה זו לעצמה. מדת הרחמים והחנינה כלולה היא במצות הליכה בדרכיו ית'; אבל מדת הקדושה מעמידה היא את האדם בדוגמא של מעלה במישרים ובהתיחדות יתירה, שכן דמיון הצורה ליוצרה בא אצלה בהפרטה ולא בהכללה: „והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני“¹. (ויש כאן עיון גדול אם גם בלי מצות הקדושה, היינו מתחייבים בה משום חובת ההליכה בדרכיו). ובכל זאת, לא מצינו לא במדת הקדושה ולא בשאר מדות שענין זה של דימוי הצורה ליוצרה יהווה תוכן של מטבע שטבעו חכמים בברכות. אכן יש „חוי“ בכלל זה. ה„חוי“ הוא ברכת אירוסין. אנחנו חותמים בברכת אירוסין, מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין. ופירשו בה גדולי הפוסקים שהכונה היא לאותה הקדושה שהקב"ה קדשנו בהר סיני, שהיתה דרך חופה וקידושין. הרי לך ברכה שדימוי הצורה ליוצרה נטבע בתוכנה. כי ענינה של חתימה זו הוא לומר שבשעת חופה וקידושין כל אדם מישראל עומד הוא בדוגמא של מעלה שנהג כביכול בעמו ישראל מנהג של חופה וקידושין. ולא עוד אלא שמתבלט כאן חוד מיוחד, שהרי בכל חתימה של ברכה בעינין שתהא מעין הפתיחה. וכאן בברכת אירוסין, הפתיחה היא בחופה וקידושין של כל אדם מישראל, והחתימה היא בחופה וקידושין של הקב"ה. וחזינו מכאן שה„דוגמא של מעלה“ בחופה וקידושין מגיעה היא עד כדי קיום ההלכה של חתימה מעין פתיחה. ונראה שהסתכלות זו היא ששימשה מקור לדבריו של התשב"ץ: נקוט האי כללא בידך. כל המנהגים של חתן וכלה אנו למדים ממתן תורה, ששם היה מראה עצמו כחתן נגד כלה לישראל. עכ"ל התשב"ץ בתשב"ץ קטן סוף סימן תס"ז.

תשב"ץ קטן סו"ס תסז

נקוט האי כללא בידך, כל המנהגים של חתן ושל כלה אנו למדין ממתן תורה, שלשם היה מראה עצמו כחתן נגד כלה שהם ישראל.

אבודרהם תפילת ליל שבת

[ט] יש שואלין¹⁰⁵ מה ראו חכמים לתקן בשבת שלש תפילות משונות זו מזו, אתה קדשת וישמח משה ואתה אחד, וביום טוב לא תקנו אלא אחת אתה בחרתנו לערבית ולשחרית ולמנחה. ויש לומר¹⁰⁶ מפני ששבת נקראת כלה¹⁰⁷ והקב"ה נקרא חתן תקנו אתה קדשת ע"ש הקדושין שנותן החתן לכלה, ואחר כך ישמח משה ע"ש שמחת החתן בכלה, ואחר כך מוסף ע"ש התוספות שמוסיף החתן על כתובת הכלה או אי נמי ע"ש שמקריבין קרבנות בעין סעודת מצוה, ואחר כך אתה אחד ע"ש שמתיוחד החתן עם הכלה.